

ION POLISLERİNİN PERS İSTİLASINA KADAR YAKINDOĞU DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİ

Fatma Sevinç Erbaşı*

1. GİRİŞ

Ionia, antik yazarların aktarımları ve modern araştırmalar ışığında, Edremit Körfezi güneyinden İzmir Körfezi'ne, Büyük Menderes Irmağı'na değin uzanan ve Khios (Sakız) ile Samos (Sisam) adalarını da içine alan bölgedir (Strabon, XIV. 1. 2 / Bkz. Harita 1). Herodotos *Ion* kentlerinin kurulduğu bölge hakkında şunları yazar: “*Panionion*'da toplanan Ionlar, kentlerini bizim yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzü altında ve en güzel iklimde kurmuşlardır. Ne daha kuzeydeki bölgeler, ne de daha güneyde kalanlar Ionia ile bir tutulamaz, hatta ne doğusu ne de batısı; kimisi soğuk ve ıslak, kimisi sıcak ve kurak olur” (I. 142).

Bölgeye adını veren *Ionların Hellas*'tan yani anakara Yunanistan'ından Anadolu kıyılarına geliş hikâyesini Bronz Çağı'nı sona erdiren gelişmelerin içinden bulup çıkartmak zorundayız. M.Ö. 12. yüzyılda başlayan karmaşa ve göç dalgası bütün Yakındoğu'yu etkilemiş, geniş topraklara yayılmış büyük krallıklar ortadan kalkmıştır. Aynı şekilde *Hellas*'taki siyasal yapı da çökmüş, uzun sürecek bir “Karanlık Çağ”^{***}

* Yrd. Doç. Dr. Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** M.Ö. 1200'lerde Bronz Çağı'nın sona ermesiyle büyük devletler çökmüş bu çöküşle doğru orantılı olarak onların tekelinde bulunan yazı da kullanılmaz olmuştur. Yazının ortadan kalkmasıyla, yaklaşık 400 yıl sürecek bir karanlık dönem başlamıştır. Doğu Akdeniz dünyasının bu karmaşık ve sisli durumundan nispeten etkilenmeyen Mısır'da yazı hâlâ kullanılmakta ve Yukarı Mezopotamya'da önemli bir güç odağı haline gelen Asur'da krallar yazılı kayıtlar tuturmaktadırlar. Anadolu'nun önemli bir bölümünde olup bitenler de Asur krallarının yazıtları ve yerel bazı hiyeroglif yazılı anıtlar sayesinde bir bulmacanın parçalarını tamamlar gibi olsa da tanımlanabilmektedir. Batıya doğru gittikçe durum değişmekte, yazılı belgeler, Bronz Çağı'nın bitişiyle başlayan ve Demir Çağı olarak adlandırılan dönemi aydınlatmakta tamamen yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle “Karanlık Çağ” tabiri, en çok

başlamıştır (Freeman, 2003, 101). Geç dönem Yunanlıların yaşattığı bir efsaneye göre, *Hellas*'taki uygarlığa, kuzeybatıdan gelen istilacı *Dorlar* son vermiştir. Aslında bu istilayı destekleyen çok az arkeolojik belge olduğu ve yıkımın nedenlerini daha karmaşık olaylarla açıklamak gerektiği yolunda akla yakın önermeler mevcuttur (Freeman, 2003, 101 ve 102).

Harita 1. Ionia Bölgesinin Anadolu'daki konumunu gösteren harita.

Dor istilası ya da *Hellas*'taki iç karışıklıklar olsun, bölge halkının üç koldan Anadolu kıyılarına yerleştiği açıktır (*Aiol*, *Dor* ve *Ion* kabileleri hakkında ayrıca bkz. Thomson, 1988, 129 ve 131). Yunancanın üç farklı lehçesini konuşan ve *Hellas*'ta farklı coğrafi bölgelerde yaşayan bu üç halktan ilk göç edenler *Aiollar* olmuştur (ilk göçü *Aiolların* başlattıkları ve Troas bölgesine yerleştikleri hakkında Strabon, XIII. 1. 1) ve Anadolu'nun kuzeybatısına yerleşmişlerdir (Akurgal, 1993b, 202). Anadolu'ya son olarak gelenler, *Hellas*'ı istila ettikleri iddia edilen *Dorlar*dır ki, Anadolu'nun güneybatısına eski adıyla *Karia* bölgesine yerleşmişlerdir (Freeman, 2003, 102).

Batı Anadolu kıyı şeridinde kuzeyden güneye sıralanan bu üç halk arasında kuşkusuz en fazla öne çıkan *Ionlar*dır. *Ionların* Anadolu'ya geliş tarihleri kesinlik arz etmez. Miletos (Aydın-Balat) ve Smyrna (İzmir-Bayraklı) kazılarının ışığında Batı Anadolu'daki *Ion* kolonizasyonu*, aslında göçü, M.Ö. 10. hatta 11. yüzyıla kadar

Yunan Dünyası ve çevresi için anlam kazanmaktadır. Söz konusu coğrafyanın aydınlatılabilmesi için arkeolojik malzemeye başvurulmakta, özellikle de seramik buluntuları araştırmacıları yönlendirmektedir. Bu dönem *Hellas* ve çevresindeki yerleşmelerde kullanılan geometrik desenli seramiklerden yola çıkarak Karanlık Çağ'a aynı zamanda Protogeometrik ve Geometrik Dönem de denmektedir. Dönemin tanımlanması hakkında karşıt görüşler de mevcuttur. Bazı arkeolojik buluntuların yorumuna dayalı olarak Karanlık Çağ'ın o kadar da karanlık olmadığı hakkında (Freeman, 2003, 101–102) ve bu dönemde yaratılan Homeros destanlarının aslında sözlü geleneğin değil yazılı geleneğin ürünü oldukları konusunda iddialar da mevcuttur (Bernal, 1998, 88).

* Eski Yunanlıların kolonizasyonu iki aşamada değerlendirilmektedir. İlki Bronz Çağı'nın sonlarında

götürülebilir (Akurgal, 1993a, 20; Akurgal, 1993b, 202). Ancak bunun Ionia göçünün başlangıcı olarak kabul edilip edilemeyeceği kesin değildir (Hooker, 1980, 120).

*Ionların Anadolu'ya gelişi klasik bir geleneğe dayandırılmaktadır. Dorlar tarafından Peloponnesos (Mora Yarımadası)'taki eski anayurtlarından sürülmüş olan Ionlar geçici olarak Atina'ya yerleşmişler ve Atina Kralı Kodros'un güvencesi altına girmişlerdi. Sonra da onun oğullarının liderliğinde Anadolu kıyılarına yoğun bir göç başlatmışlardır. Ionları o zaman için ayrı bir halk olarak ele almanın yanlış olduğunu ileri süren görüşler de mevcuttur (Cook, 1970, 24). Buradaki taşınma bir kolonizasyondan çok bir göçtür; yerleşenler, bu durumda ana kent kabul edilmesi gereken Atina'ya bütünüyle bağlı değildirler. Kendi kendilerine bağımsız bir organizasyon geliştirmiş, görece olarak kısa bir süre içinde de polis**** denilen özgün siyasi yapıyı oluşturarak Hellas'takilere öncülük etmişlerdir (Sevin, 1982a, 224).*

Herodotos sayıları on iki olan bu *Ion* kentleri hakkında şunları söylemektedir: "... Dile gelince hepsi aynı ağız kullanmazlar; dört değişik konuşmaları vardır. Güneyden başlayarak ilk kentleri Miletos'tur; hemen sonra Myus ve Priene gelir; Karia'da kurulmuş olan bu kentler aynı bölge dilini konuşurlar. Lydia'da Ephesos, Kolophon, Lebedos, Teos, Klazomenai, Phokaia vardır. Bunların dili daha önce saydığımız kentlerin diline hiç uymaz, hepsi de ortak bir bölge dili konuşurlar. Bunlardan başka üç *Ion* kenti daha vardır ki, ikisi Samos ve Khios adalarındadır, üçüncüsü Erythrai anakaradadır. Bunlardan Khios ve Erythrai aynı bölge dilini konuşur; Samos'luların ise kendilerine özgü ayrı bir dilleri vardır. Böylece birbirinden ayrı dört bölge dili çıkmış olur ortaya" (I. 142 / *Ion* kentlerinin bölgedeki konumları için bkz. Harita 2). Herodotos'un verdiği bilgiyi doğru kabul edersek ki, bu konuda ona güvenmemek için hiçbir neden yok, *Ionların Anadolu'ya göçlerinin bir bütün halinde ve topluca değil çeşitli zamanlarda birbirinden bağımsız gruplar halinde olduğu sonucunu çıkarırız. Aksi takdirde dildeki ağız farklılığının bölgelere göre bu kadar değişim göstermesi mümkün olmazdı.*

doğuya doğru, Batı Anadolu kıyılarına başlattıkları göç dalgası, ikincisi ise Eski Yunan'ın Arkaik Çağı olarak adlandırılan dönemde M.Ö. 750–550 yıllarında Akdeniz'in doğusuna ve batısına, özellikle Güney İtalya ve Sicilya'ya, Marmara ve Karadeniz kıyılarına yönelik bir yayılmadır. Kolonizasyon en doğru anlamını Arkaik Dönem'de bulmaktadır. Arkaik dönemde, belirli bir Yunan polisinin şehir kurmaya elverişli sayıda nüfusu bir yol göstericinin önderliğinde deniz aşırı bölgelere yerleşiyorlar ve burada yeni bir yerleşim organize ediyorlardı. Geldikleri şehir ana kent, yeni kurulan şehir ise onun kolonisi oluyordu. Amaç siyasi yayılmacılıktan çok ekonomikti. Oysa M.Ö. 1100'lerde gerçekleştiği farz edilen I. Kolonizasyon hareketi bir kolonizasyondan çok göç hareketiydi. Göç edenlerin bir ana kenti olmak zorunda değildi ve için içinde ekonomik kaygılardan çok daha fazlası vardı. Bu nedenle *Aiol, Ion ve Dorların Anadolu'ya göçlerini sadece "göç" olarak tarif etmeyi uygun görüyoruz.*

* M.Ö. 9. yüzyıl itibarıyla Helen yerleşmeleri polis adı altında bir kent devletine dönüştü. Fiziki olarak iyi planlanmış bir kent olması yanı sıra, siyasal kurumları ve bu kurumların işleyişi, sorumlu vatandaş imgesiyle bir modern devlet prototipi olan polis, Eski Yunanlıların yaşayışında önemli bir yer edinmiştir. İlk polis'lerin Ionia'da yani Batı Anadolu'da ortaya çıkmış olması manidardır. Bunun nedenleri arasında, Anadolu'da Hititler zamanından beri var olan kent fikrinin *Ion* göçmenleri tarafından değerlendirilmesi (örneğin *Ion* kent devletlerinden biri olan Ephesos'un Hititler döneminde bölge krallıklarından Arzawa'nın başkenti Apaşa'nın kalıntıları üzerine inşa edildiği hakkındaki çeşitli yorumlar) ya da Ionia bölgesinin hem deniz hem de kara ticareti yollarından rahatça faydalanma imkânının süreci hızlandırışı sayılabilir.

Smyrna'nın da *Ion polisleri* arasında katılmasıyla Ionia *polislerinin* sayısı on üçe çıkmıştır. Eskiden bir *Aiol* kenti olan Smyrna'nın Ionia'lılarca ele geçirilişinin hikâyesi yine Herodotos tarafından aktarılmaktadır (I. 150). Herodotos'un hikâyesinde gerçeklik payı olduğu, kendisinden sonraki antik yazarların anlatımları ve arkeolojik belgeler tarafından da doğrulanmaktadır (Akurgal, 1993a, 21).

Kuzey Ege'de ve güneybatı Anadolu'da olduğu gibi dağlar kıyı bölgelere ulaşımı imkânsız kılmamış, bilakis Gediz ve Büyük Menderes ırmak vadileri sayesinde iç bölgelerle, Anadolu'daki diğer devletlerle rahatça ilişki kurmuştur Ionia ve deniz kıyısında olmanın kazanımları da Ionia *polislerini* Eski Yakındoğu'nun diğer devletleriyle tanıştırmıştır.

Harita 2. Smyrna ve adalar dâhil olmak üzere on üç Ion polisinin yerini gösteren harita. Konumları altı çizilerle belirtilmiştir.

Bu tanışıklık sayesinde Hellenler bütün doğu dünyasında *Ionların* adıyla tanımlanmış ve *Ion* adı değişik şekillerde telaffuz edilmiştir. Bugün Batı Sami dilindeki *Yâwân* ile Asurca *Yawani* veya *Yamani*, Persçe *Yauna* ve demotik* Mısırcada *Wynn* ile aynı olduğunu hiç kimse reddetmemektedir (Bernal, 1998, 143).

Biz de bu söylenişlerin farklı bir versiyonu olarak modern Türkçede onlara “Yunan” diyoruz ki hepsinin etimolojik kökeni *Iona* dayanmaktadır. Şimdi bu Yunanlıların, aslında Ionialıların eski zamanlarda Anadolu'da ve başka yerlerde yaptıklarına bakalım.

2. ION POLİSLERİNİN DİĞER ANADOLU DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİ

Herodotos'un anlattığı hikâyeden yola çıkarak, Anadolu'ya yeni gelen *Ionların*

* Eski Mısır'ın son döneminde 25.-26. hanedanlıktan itibaren kullanılmaya başlanan ve hiyeroglif yazının en sadeleştirilmiş biçimi olan yazı türü. “Demotik” kelimesinin etimolojik kökeni Eski Yunancadır ve “Popüler” anlamına gelir.

başlangıçta yerli halkın topraklarını zorla işgal ettikleri, halkı da iş gücüne bağımlı hale getirdikleri düşünülebilir. Bu hikâyeye göre, Miletos'a gelen Atinalı göçmenler yanlarında hiç kadın getirmemiş, Karia'lı kadınların erkeklerini öldürerek onlarla evlenmişlerdir (I. 146).

Daha sonra durum değişmiş, *Ion*ların arasına bazı Anadolu kavimleri karışmış ve siyasi olarak varlık göstermişlerdir. Böylece Anadolu'nun kurul, töre ve dinlerine ait birçok özellikler *Ion* dünyasına girmiştir (Mansel, 1988, 122). Ephesos'taki Artemis tapınağı bu duruma güzel bir örnektir. *Ion*lar bu bölgeye geldiklerinde Ephesos'taki Ana Tanrıça'nın tapınağı etrafında yaşayan Karialı ve Lydialılar vardı. Kendi Artemislerini Ana Tanrıça'ya uyarladılar; bu nedenle buradaki Artemis sanatta kesinlikle Yunanlı olmayan bir karakterde temsil edilir (Bean, 1972, 160).

M.Ö. 9. ve 8. yüzyıllar boyunca Ionia kentleri yerli halkla uyum sağlayarak ya da mücadele ederek gelişmelerini tamamlamaya çabalamış ve bazen birbirlerinin bazen de yerli halkın zararına egemenlik alanlarını genişletme yoluna gitmişlerdir. M.Ö. 7. yüzyıla gelindiğinde Ephesos, Menderes vadisi ve kuzeye giden yol üzerinde önemli bir istasyon olan *Magnesia ad Maiandrum*'ı (Manisa) işgal etmişti (Boardman, 1988, 86).

2. 1. *Ion Polisleri ve Phrygia*

O dönemde Anadolu'daki *Ion polislerinin* bu etkinliklerini engelleyebilecek siyasi bir güç yoktu. Phrygialıların* komşu olarak adları geçmesine rağmen onlar daha çok iç bölgelerde etkin idiler. M.Ö. 8. yüzyıla kadar başkentleri olan Gordion, Ege kıyılarından yaklaşık 200 mil içeride yer alıyordu (Finley, 1970, 78).

Bir anlamda Hitit Devleti'nin mirasını taşıyan Phrygialılar kıyı kentlerine siyasal açıdan önem vermeyip onlar gibi kara devleti oldular; ancak bu mirasın sağladığı kültürel zenginlikle *Ion polislerini* oldukça etkilediler. Arkeologlar Hititlere ait kralı yolu Phryglerin devam ettirdiğini keşfettiler. Bu sayede kısmen de olsa doğu etkisi Ionia'ya taşınmış olmalıdır. M.Ö. 8. yüzyılın sonlarından itibaren Phrygia ürünleri ve sanatsal etkisi sadece Ionia'daki kentlere değil *Hellas*'a kadar gitmişti (Finley, 1970, 79).

Phryg başkenti Gordion'un anayolların kesiştiği noktada stratejik bir konuma sahip olması onu, Batı, Güneybatı ve Doğu Anadolu bölgeleri arasında maden ticaret ağının merkezi haline getirdi (Bkz. Harita 3). Bu dönemde *Ion* kentlerinin kurulduğu Samos (Sisam Adası) ve Khios (Sakız Adası) gibi adalardan başka Ephesos, Smyrna ve Miletos gibi Anadolu'daki *Ion* kentlerinde, *Hellas*'ta Lydia ve Urartu kentlerinde Phryg tarzı demir ve tunçtan buluntulara rastlanması Phryg ülkesinin merkezi konumunu doğrulamaktadır (Conka, 2006, 56–57).

Ion- Phryg ilişkilerine açıklık getiren arkeolojik belgeler arasında çömlekler ve bronz fibulalar özellikle önemlidir. Phryglerin maden işçiliğinde *Ion*ları oldukça

* Phryg Devleti, Anadolu'ya dışarıdan gelen bir halk tarafından kurulmuştur. Herodotos'un aktardığına göre Phrygler Avrupa'dan Anadolu'ya gelmiş bir kavimdir ve oradayken Bryg adını taşıyorlardı (VII, 73). En son araştırmalar ve arkeolojik buluntular da Phryglerin Balkan ve Trak kökenli bir halk olduğunu doğrulamıştır. Bununla birlikte bu halk Anadolu kültürünü benimsemiş ve Phryg Uygarlığı bir Anadolu Uygarlığı olmuştur. Phryglerin Anadolu'ya ne zaman geldikleri ve devletleşme süreçleri ise son araştırma ve bulguların ışığında yeni boyutlar kazanmıştır (ayrıntılı bilgi için bkz. Wittke, 2006, 10–24).

etkilemiş olduğu bilinmektedir (Boardman, 1988, 88).

Bununla birlikte Gordion kazılarında ortaya çıkarılan batı kökenli eserlerin hiçbiri M.Ö. 700 yıllarından daha eskiye gitmez; Batı Anadolu'daki ve *Hellas*'taki Phryg eserleri de M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreğinden daha eski değildir (Sevin, 1982b, 254–255). Phryg'lerin efsanevi kralı Midas'ın* saltanatının başlarında Anadolu'nun doğusuyla meşgul olduğunu ve Asur kralıyla çatışmaya girdiğini ve sonunda Asur kralıyla antlaşma yaptığını Asur kralı belgelerinden biliyoruz. Bu antlaşmadan sonra Midas'ın yüzünü batıya çevirdiği arkeolojik belgelerle de doğrulanmış oluyor.

Harita 3. Phrygia Devleti'nin olası sınırlarını gösteren harita

Phryg düşünce zenginliğinin de Ionia kentlerine bu dönemde girdiği görülür; bununla beraber yaklaşık olarak M.Ö. 8. yüzyılın sonlarında Phrygler, Hellen dünyasına Fenikelilerle ilişkiler sayesinde aktarılan alfabeyi *Ion*lardan alıp kendilerine uyarladılar (esasen Phryglerin alfabeyi tam olarak nereden aldıkları tartışmalıdır. Phryglerin bazı Geç Hitit Krallıkları ile ilişkileri düşünüldüğünde kaynağın Kuzey Suriye olmasının mümkün olduğu yönünde görüşler mevcuttur; buna rağmen alfabenin Yunanlılardan alındığı daha yaygın bir kanıdır; görüşler ve değerlendirilmesi için bkz. Kuhrt, 2010, 249).

Ionia kentlerinin Phryg Devleti'yle iyi ilişki içinde olduğu söylenebilir. Ancak belgelenmiş bir siyasi ilişki söz konusu değildir. Eski Yunan kaynakları Kral Midas'ın

* Saltanatı ve icraatları M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Phryg Kralı. Asur kaynaklarında Muşkili Mita adıyla anılan bu kral Eski Yunan efsanelerine de konu olmuş, dokunduğu her şeyi altın yapan, eşekkulaklı Midas olarak ünlenmiştir (Midas'ın saltanat dönemi ve hakkındaki son bulgular ile hem doğu hem de batı kaynaklarına yansımaları için bkz. Vassileva, 2008, 165–171).

Aiol kenti *Kyme*'nin* kralı *Agamemnon*'un kızı *Demodike* ile evli olduğunu bildirir (Akurgal, 1993b, 203). Yine *Herodotos*'un yazdıklarından biliyoruz ki, *Midas*, krallık tahtını *Hellas*'ta *Delphoi*'deki *Apollon Tapınağı*'na hediye olarak göndermiştir (Herodotos, I. 14). Kralı evlilikler ve gönderilen hediyeler... Bu trafikte *Ion* kentlerinin rolü ne olmuştur ya da olmuş mudur bilemiyoruz. Bütün bu anlatıların arka perdesinde var olan “siyasi” ilişkiler şu an için belgelenmekten uzaktır. Ancak ticari ve kültürel ilişki hakkında arkeoloji bize yeterince malumat vermektedir.

Gordion, M.Ö. 7. yüzyılda *Kimmerlerin* saldırısına uğrayınca devletin siyasi varlığı kısa süre sonra sona ermiş, bölgede üstünlük *Lydialılara* geçmiş, bununla beraber *Phryg* kültürel mirası yaşamaya devam etmiştir.

2. 2. *Ion Polislerinin Lydia Devleti ile İlişkileri*

Lydia Devleti'nin *Ionia polisleri* ile ilişkisi farklı bir boyut taşır. Çünkü coğrafi olarak *Lydia* bölgesi *Batı Anadolu kıyılarına* çok yakındır (Bkz. Harita 4). *Lydia*'nın başkenti *Sardeis*'teki *Amerikan kazılarında* *Karanlık Çağ* seviyesine dek inilmiş ve burada bir yerleşim birimi tespit edilmiştir; kale kayalık zirvelerden biri üzerine kurulmuştur ve *Lydia ülkesinde* önemli bir merkez olmayı hak edecek kadar iyi bir konumdadır (Cook, 1970, s. 46). Buna rağmen bu dönemde *Lydia Krallığı*, *Ionia kentlerinin iç bölgelere* kadar ilerlemesini engelleyecek bir varlık gösterememiştir. *Herodotos*'un aktarımından anlaşıldığı kadarıyla *Lydia saltanatı Heraklid hanedanlığının* elinde iken *Sardeis*, politik güce sahip bir krallığın merkezi olamamıştır; ancak bir darbeyle hanedanlık *Mermnadlara* geçmiş ve *Gyges Lydia kralı* olmuştur (I. 8–14).

Hemen arkasından *Phryg Devleti* *Kimmer saldırılarıyla* zayıflayınca *Lydia Krallığı* *Anadolu'da* etkin bir siyasi güç haline gelir. *Gyges*'in kendisi de M.Ö. 652'de *Kimmerler tarafından öldürülmesine* rağmen *Batı Anadolu kıyılarındaki körfezlere* akınlar yaptı ve buralarda tutunmaya çalıştı. O ve ondan sonra gelen *Lydia kralları* kıyı kentlerine *Phrygialılardan* daha fazla ilgi gösterdiler (Boardman, 1988, s. 95). *Gyges döneminde* deniz kenarında *Ion kentlerine*, *Smyrna* ve *Miletos'a* saldırılar devam etti ve *Kolophon* ele geçirildi (Cahill, 2006, 96).

Gyges'in *Hellespontos'un* (*Çanakkale Boğazı*) güney kıyı hattını kontrol altına aldığı ve hatta *Miletos'un* *Abydos'a* (*Çanakkale Boğazı kıyısında*) yerleşik gönderip koloni kurmak için *Gyges*'in iznini aldığı görülmektedir (Strabon, XIII. 1. 22).

* Coğrafi olarak *Ionia bölgesine* en yakın *Aiol polisi*, aynı zamanda *Phokaia kentiyle* komşudur

Harita 4. Lydia Devleti'nin anayurdunu işaret eden harita

Oğlu Ardys İonia'ya saldırılarına devam ederek Priene'yi almış ve Miletos'a tekrar saldırmıştır. Lydia kralları Sadyattes ve Alyattes zamanında Miletos'a akınlar devam etmiş hatta Alyattes, M.Ö. 600 yıllarında Smyrna'yı yağmalayarak kentin terk edilmesine neden olmuştur. Alyattes'in kuşatma için inşa ettiği tepenin bugün hâlâ görülebildiği bilinmektedir (Cahill, 2006, 97).

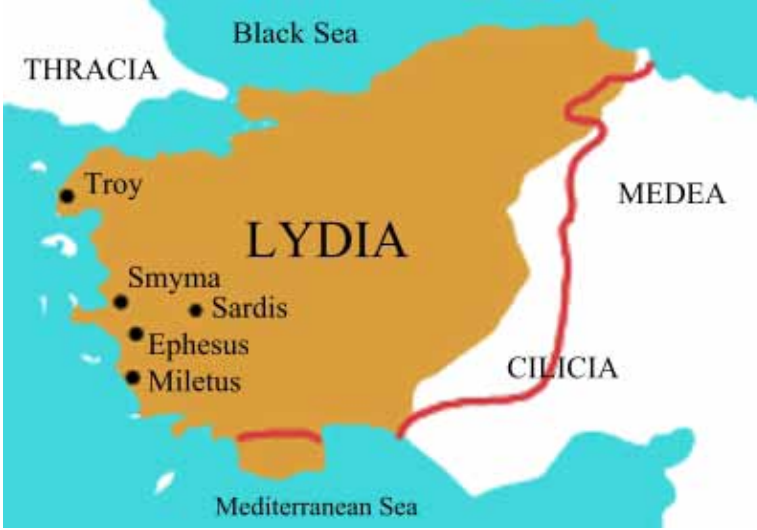
Alyattes daha sonra Klazomenia'ya hareket etmiştir. Ancak adalar Lydia saldırısından kaçabilmiştir. Sonuçta Alyattes, Miletos'la uzlaşmaya varır ve hatta kente iki Athena tapınağı yaptırır (Cahill, 2006, 97; Boardman, 1988, 96).

Ephesos kentinin Lydia Devleti'yle ilişkisi daha da yakındır. Lydia'nın son ve görkemli kralı Kroisos'un yeğeni Pindaros'un Ephesos'un yöneticisi olması onun Ephesos'a saldırmasını engellememişse de sonradan ilişkiler, Kroisos'un Artemis Tapınağı'na yaptırdığı sütunlar sayesinde sağlamlaşır. Ephesos'a ait Artemis kültüne Sardeis'te de rastlanır ve Sardeis'teki Artemis kültürünün Ephesos tarafından kurulduğu düşünülür (Cahill, 2006, 97).

İonia polisleri için Lydia Devleti özel bir tehdit unsuru arz etmesine rağmen yaklaşık olarak M.Ö. 7. yüzyılın başından itibaren İonia polislerinde demokratik yönetimler iktidarı ele alır ve takip eden dönemde demokrasi gelişmeye devam eder. Lydia Krallığı'nın İonia polislerinin gerisinde bir güç oluşturması İonia'ya en çok ticari açıdan zarar vermiştir (İonia ve hatta Batı Anadolu'nun tamamında Lydia hegemonyası için bkz. Harita 5). Anadolu içlerine dek uzanan yollar sayesinde Yakındoğu dünyası ile rahatça ticari ilişkide bulunan *İon polisleri*, Lydia krallarının bu yolları kendi kontrolleri altına almaları nedeniyle eski rahatlıklarını kaybetmişlerdi. Bu nedenle *Hellas*'ın ve Ege Denizi'ndeki adaların M.Ö. 750'li yıllarda başlattıkları kolonizasyon hareketine başlarda katılma gereği duymayan *İon polisleri*, Miletos başı çekmek üzere M.Ö. 7. yüzyılın son çeyreğinde ve 6. yüzyılın başında çeşitli yerlerde koloniler kurmaya başladılar.

Kolonizasyon hareketine katılmayan iki *polis* vardır: bunlar Ephesos ve Ionia *polis*i olarak kabul edebileceğimiz Smyrna'dır. Smyrna'nın Gyges'in yaptığı ilk fetih girişiminden sonra Alyattes dönemine kadar saldırıya uğramaması, Ephesos'un da Kroisos dönemine kadar Lydialılardan hiçbir tehdit görmemesi her iki kentin Gyges döneminden beri Lydia Krallığı ile bazı antlaşmalar yaptıklarını ve Lydia denetimine giren Anadolu ticaret yollarının denize açılan limanları olarak hizmet verdiklerini ortaya koymaktadır. Lydia limanı gibi hizmet veren bu iki kent, karayolu ticaretinin olanaklarından yararlandıkları için koloni kurma girişiminde bulunmamış olmalıdırlar (Sevin, 1982a, 221).

Lydia Krallığı'nın Anadolu karayolları üzerindeki egemenliği elinde bulundurması ekonomik anlamda bir devrim yaratacak olan değişim aracı sikkelerin yaratıcısı olmasına olanak tanımıştır. M.Ö. 7. yüzyılın son yarısında Lydialılar tarafından icat edildiğini Herodotos bildirmektedir (I. 94). Bu haberin doğruluğu Lydia'nın başkenti Sardeis'te bulunmuş olan elektrondan yapılmış bakla şeklindeki en eski sikkeler tarafından ispatlanmaktadır (Mansel, 1988, 175). Bu önemli buluş kısa süre içinde *Ion polis*lerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Lydia sikkelerinin *Ion polis*lerinde kullanılması, Lydia'nın *Ion* kentleri üzerindeki siyasi üstünlüğünün göstergesi kabul edilebilir.

Harita 5. En geniş sınırlara ulaştığında Lydia.

*Ion polis*lerindeki iç siyasette de Lydia Krallığı'nın gölgesi hissedilmiştir. *Hellas*'taki *polis*lerden çok daha farklı nedenlerle ortaya çıkan tiranlar, *Ion polis*lerinde kentin haklarını ve bağımsızlığını Lydia krallarına karşı savunmak amacıyla başa gelmişlerdir. Örneğin Miletoslu tiran Trasybular M.Ö. 7. yüzyılın sonlarına doğru yalnız anakentini Lydia'lılara karşı başarıyla savunmakla kalmamış, kentini büyük refaha kavuşturmuş, Miletos'luların Karadeniz kıyılarında koloniler kurmalarında büyük rol oynamıştır (Mansel, 1988, 179).

3. MISIR'DA İONİA'LILAR

Ion kentlerinin Doğu Akdeniz'de faaliyet göstermeleri ve Karadeniz'den Mısır'a uzanan bölgelerde koloni kurabilmeleri Lydia hegemonyası altında ezilmediklerinin göstergesi olmalıdır. M.Ö. 7. yüzyılın ortalarında İonialılar Mısır'da Naukratis adında bir koloni kurdular. Aslında koloniden çok bir *emporium* yani ticaret merkeziydi. Helenlerin deniz aşırı yerlerde kurdukları koloniler onlar için yeni bir yurt oluyor ve bağımsız *polis* idealini onda da yaşıyorlardı. Ancak Naukratis, bizzat firavunun izniyle kurulan ve görece olarak onun denetiminde olan bir ticaret üssü olmaktan öteye gidemedi. Bununla birlikte Helenler bu üs aracılığıyla doğu uygarlıklarıyla çok daha iç içe hale geldiler (*Emporium*'un yeri için bkz. Harita 6).

Harita 6. Nil deltası ve belli başlı merkezler

Aslında İonia tüccarlarının Mısır'a gelmesinden önce Mısır ile *Ion polisleri* arasında bir bağlantı olmuştur. Bu bağlantı, Mısır'ın Asurlular tarafından işgal edilmesi ve Mısırlıların bu işgale direnişleri çerçevesinde ele alınmalıdır.

M.Ö. 7. yüzyıl başlarında Mısır Asurlular tarafından işgal edildi. Asur Kralı Esarhaddon, Mısırlıların güneydeki geleneksel başkenti Thebes'e kadar ulaşmayı başardı. Bununla birlikte Asurlular için Mısır, sürekli kontrol altında tutulamayacak kadar uzak bir ülkedir. Kendilerine bir işbirlikçi bulup ülkeyi onun aracılığıyla yönetmeyi tercih ettiler. Asurbanipal Mısır'daki yönetimi Delta'nın batı yakasındaki Sais krallığına emanet etti (Sais'in yeri için bkz. Harita 6). Sais kralları Eski Mısır'da 26. hanedanlık olarak anılırlar. Bu hanedanın ilk kralı I. Nekho, Asur'dan bağımsız hükümdarlık edememiştir (Kuhrt, 2010, 336–340).

Ancak Nekho'nun oğlu I. Psammetikos, Mısır çapında hâkimiyetini kabul ettirerek 26. hanedanlığın gerçek anlamda kurucusu oldu. Asur'un güçten düşmesini Mısır'ın lehine kullandı ve dönemi Mısır için zenginlik ve refah dönemi oldu (Freeman, 2003, 89–90).

Mısır firavunu I. Psammetikos, ülkesini işgal etmiş olan Asurluları kovmak ve tahtına yeniden oturmak için, Anadolu'dan Mısır'a rastlantı eseri geldiği Herodotos tarafından anlatılan (II. 152) ancak daha büyük olasılıkla Lydia Kralı Gyges tarafından gönderilmiş olan *Ionialı* ve *Karialı* askerleri hizmetine alarak kullanmıştır. I. Psammetikos'un M.Ö. 650 dolaylarında Lydia Kralı Gyges'ten destek gördüğü, Asurbanipal'in metinlerinde bildirilmektedir; o metinlerde Gyges'in bu davranışı Asur'a düşmanlık olarak anlatılır (Kuhrt, 2010, 341). Onların desteğiyle tahtını yeniden elde etmeyi başaran firavun, bu askerlere iki toprak parçası vererek onları ödüllendirmiştir (Boardman, 1988, 114).

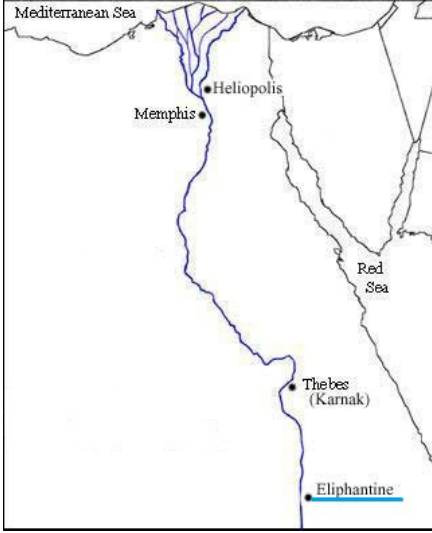
Herodotos bu olayı şöyle aktarmaktadır: “Kendisine yardım eden *Ionialı*larla *Karialı*lara, Psammetikos Nil'in iki geçesinde sıralanmış, birbiri karşısına düşen ve Nil'le ayrılan topraklar verdi (Bkz. Harita 7). Bunlara, “kamplar” adı verilmiştir. Bu topraklardan gayri, daha ne söz vermişse hepsini yerine getirdi. Onlara Mısırlı çocukları emanet etti, Yunan dilini öğrensinler diye; bugün Mısır'da bulunan tercümanlar, o zaman Yunan dilini öğrenmiş olan bu çocukların torunlarıdır. Onlara verilen yerler Nil'in Pelusion ağzı üzerindeki Bubastis'in az aşağısına düşer ve deniz kıyısıdır, *Ionialı*lar ve *Karialı*lar burada uzun süre oturmuşlardır. Sonradan Kral Amasis* onları buradan Memphis'e aldırmuş ve Mısırlılara karşı kendisini korumak için bunlardan bir birlik kurmuştur. Onların Mısır'a yerleşmiş olmaları sayesinde ki, onlarla ilişki kurmuş olan biz öbür Yunanlılar, kral Psammetikos zamanında ve ondan sonra gelen krallar zamanında Mısır'da neler olup bittiğini tam tamına öğrenebiliyoruz; gerçekten bunlar, başka dil konuşup da Mısır'a girebilen ilk halktırlar. Sonradan ayrıldıkları topraklar ben oradan geçtiğimde gene o halleriyle duruyorlardı, gemilerini karaya çektikleri yerler ve evlerinin yıkıntıları belliydi” (II. 154).

Harita 7. Herodotos'un anlatımına göre Mısır firavunu I. Psammetikos tarafından *Ionialı*lara ve *Karialı*lara verilen toprakların harita üzerindeki konumu

* 26. hanedanlığın ve Pers istilasından önceki Mısır'ın son kralı. Kendisinden önceki kral Apries'e darbe yaparak iktidara gelmiştir.

I. Psammetikos başı çekmek üzere 26. hanedanlık firavunlarının yabancı unsurlarla desteklenmiş yeni bir ordu inşa ettikleri bilinmektedir. Ordunun yapısına ilişkin en ilginç ipucu, M.Ö. 593'te Kuşilere* karşı çıkılan sefer sırasında Abu Simbel'deki muazzam II. Ramses heykelinin bacağına kazınmış ünlü Yunanca duvar yazısında yer almaktadır: “*Bu yazı, Kral Psammetikos Elephantine'ye geldiği zaman, Psammetikos ile birlikte deniz yolculuğu yapan Theokles'in oğlu tarafından yazılmıştır; ırmak izin verdiği için Kerkis'i aşmışlardır. Yabancı dilde konuşanlara (yani yabancı orduların askerleri) Potasimto, Mısırlılara Amasis komuta ediyordu*” (Kuhrt tarafından aktarılmıştır, 2010, 344).

Harita 8. Elephantina'nın yerini gösteren harita. Thebes'in güneyinde Kuşilerin ülkesinde yer almaktadır

Elephantine o kadar uzakta bir yerdir ki (bkz. Harita 8), Anadolu topraklarından kopup da buraya gelen Helenler için ve Afrika'nın bu kadar içlerine yolculuk olağanüstü bir tecrübe olmuştur. Freeman'ın, bu Helenler için “... gördükleri karşısında o kadar saygıyla eğildiler ki, kendi uygarlıklarının da -Herodotos'u kastederek- Mısır'dan yükseldiğine inananlar oldu” ifadesini kullanması boşuna değildir (Freeman, 2003, 90).

Bundan sonra Ionia kentleri Mısır dünyasıyla düzenli olarak ilişkiye girdi ve Naukratis'in kurulması ise Psammetik'in desteği ve izniyle gerçekleşti. M.Ö. 650'li yıllarda kurulan bu ticaret üssü diğerlerinden farklı olarak yalnızca *Ion polislerine* değil firavunun kendisine de yarar sağlıyordu (Boardman, 1988, 115).

Ülkenin kapılarını Helen ve Fenikeli tüccarlara açan I. Psammetikos bu sayede muazzam bir servet edinmiştir. M.Ö. 625 dolaylarına gelindiğinde Mısır'ın kuzeyinde pek çok ticari üs mevcuttu. Bu *emporium*'lardan kaç tane olduğu belli değildir, fakat Mısırlı hükümdarların buralardan gümrük harcı, ayrıca ithalat ve ihracattan vergi aldıkları kesindir. Herhalde bu ticaretten kraliyetin olabildiğince çok karlı çıkmasını güvence altına almak için M.Ö. 570'ten hemen sonra Amasis bütün Yunan ticaretini

* Mısır'ın güneyinde yer alan Nubya ülkesinde yaşayan halk. Bölge bugün Sudan ülkesi sınırları içinde yer almaktadır.

Mısır'da Sais'e yalnızca 16 km. uzaklıktaki Naukratis'e toplamıştı (Kuhrt, 2010, 345).

Kral Amasis'in, 26. hanedanlığın diğer firavunları gibi paralı askerlerle desteklenen bir ordusu vardı. Örneğin *Ion polis*lerinden Samos'un tiranı Polykrates'in Mısır kralına asker sağladığı, tiranın bu şekilde inanılmaz ölçüde zenginleştiği bilinmektedir (Kuhrt, 2010, 350). Bu sayede Amasis ile Polykrates arasında sıkı bir dostluğun geliştiği, Amasis'in Samos'a pek çok hediye gönderdiği Herodotos tarafından aktarılmaktadır (II. 182).

Ionia polisleri için Mısır, Mısır için Naukratis çok özel bir anlam taşımaktadır. Naukratis'e *Ionia* kentlerinin hemen hepsinden ve adalardan tüccarlar geldi ve kendi düzenli toplumlarını yarattılar, kendi tanrılarına adanmış tapınaklar yaptılar. Yine kral Amasis zamanında ve yine Herodotos tarafından, Amasis'in Mısır'a uğrayan ama orada yerleşmeyi düşünmeyenlere kendi tanrıları için tapınma yerleri yapabilsinler diye yerler ayırdığı aktarılmaktadır; *Ion polis*lerinden *Khios* (Sakız), *Teos* (Sığacık), *Phokaia* (Foça) ve *Klazomenai* (Urla) ortaklaşa tapınak yaptırmışlar ve bu ortaklığa *Aiol* ve *Dor polis*lerinden bazıları da katılmıştır (II. 178).

Mısır'a ilk ayak basan Helenlerin *Ionia*lılar olmasına ve ticari üssü onların kurmasına rağmen Naukratis kısa sürede tüm Hellen dünyasının önemsedığı bir merkez haline geldi. Çünkü burası Afrika ve Akdeniz ticaretinde önemli bir yer oluşturuyordu. Helenler gümüş karşılığında Mısır'dan hububat alıyor ve gümüşün Mısır'da ve Doğu Akdeniz'de dolaşımını sağlıyorlardı (Cook, 1970, 66).

4. ION POLISLERİNİN PERSLER TARAFINDAN İSTİLA EDİLMESİ

Helen dünyasının parlak yıldızı *Ionia*, sanatta, bilimde, felsefede ve daha pek çok konuda öncülük ediyor, denizaşırı faaliyetleri sayesinde de gelişmeye, zenginleşmeye devam ediyordu. Ancak bir süre sonra *Ion polisleri* üzerindeki, ağırlığını pek de hissettirmeyen Lydia hegemonyası yerini Perslere bıraktı.

Hiç beklenmedik bir şekilde Sardeis M.Ö. 546 yılında Persler tarafından tahrip edildi ve Lydia Krallığı yıkıldı. Lydia'nın son kralı Kroisos'un kaderi hakkında çelişkili bilgiler vardır: bazılarına göre öldürüldü, bazılarına göre de önce kendini yakmak istedi fakat başaramadı, sonra Pers Kralı Kyros'un danışmanı olarak Pers ülkesine götürüldü (Sevin, 1982c, 291).

Persler Eski Yakındoğu'nun güçlü krallığı Asurların yerine geçiyorlardı. Onlar gibi Anadolu'ya yönelik işgaller gerçekleştiriyorlar, Mısır ülkesini istila ediyorlardı.

Ion polisleri de Pers saldırısından kurtulamadılar. Persli general Harpagos *Ionia*'nın bütün anakentlerini işgal etti. *Phokaia* ve *Teos*'un halkı kentlerini bırakıp denize açıldılar; Pers egemenliğine girmektense uzak ülkelere göçmeyi yeğlediler (Sevin, 1982a, 232).

Adalar da işgal edildi ve Samos'daki büyük Hera Tapınağı yakıldı. Kyros ülkesine dönerken, pek çok *Ionia*lıyı da götürüp Pers yollarının yapımı için hizmetine almıştır. Pers yönetimi altında *Ionia* bir eyalet/satraplık olarak biçimlendi. Yönetim merkezi ise Lydia başkenti Sardeis oldu. Persler, *Ionia* kentlerinde, kendi taraftarları olan tiranları seçtiriyorlardı (Boardman, 1988, 102).

Pers egemenliği altına giren *Ion polisleri* içinde Perslerle anlaşma yapmayı başarabilen tek *polis* Miletos olmuştur. Miletos da *Lydia*lılarla yapmış olduğu anlaşmayı

Perslerle yenilemiş olmalıdır. Aslında *Ion polisleri*, Pers egemenliği altında genel anlamda zenginlik ve refah içindeydiler; Pers sarayı *Ion* kültüründen etkileniyor ve Ionialı bazı sanatçılar ve bilim adamları gözde oluyordu. Pers ülkesinin merkezinin İonia'ya uzak olması *Ion polislerinin* kontrolünü sadece satrapların eline bırakıyordu. Ancak Perslerin M.Ö. 513'de yaptıkları İskit seferi ile boğazları kontrol altına almaları *Ion polislerinin* özellikle de Miletos'un ekonomisine büyük bir darbe vurdu. Çünkü artık Karadeniz'deki kolonileriyle bağlantısı kesilmiş oluyordu. Bunun üzerine İonia kentleri Miletos'un önderliğinde M.Ö. 500'de ayaklandılar ve bu ayaklanmaya *Hellas*'tan Atina ve Erétria küçük çapta destek verdi. İonia Ayaklanması M.Ö. 494 yılında Miletos'un Persler tarafından ele geçirilip tahrip edilmesi ile son buldu (Sevin, 1982a, 233).

Bundan sonra Pers Kralı Dareios, *Ion* kentleri üzerindeki baskıyı azalttı. Hatta Herodotos demokratik yönetimlerin ortaya çıkmasına izin verildiğini ileri sürer. Buna karşılık, *Ion* dünyasının ruhu ezilmiştir ve bir daha asla M.Ö. 6. yüzyıldaki refah düzeylerini yakalayamaz (Freeman, 2003, 179).

Bundan sonra *Ion polisleri*, *Hellas*'ta giderek yükselişe geçen Atina *polisinin* üstünlük kurma çabası ve Pers İmparatorluğu'nun kurduğu baskı arasında sıkışıp kalır. Pers Ordusu'nu Granikos'ta (Çanakkale Biga Çayı) ağır bir yenilgiye uğratan Makedonyalı Büyük İskender'in *Ion polislerine* bahsettiği bağımsızlık ise sözde olmaktan öteye gidemeyecektir.

SONUÇ

Eskiçağ dünyası deyince aklımıza Akdeniz ve çevresi uygarlıkları gelir. Roma tarih sahnesine çıkıncaya kadar, Doğu Akdeniz coğrafyası, bu dünyanın doğduğu ve geliştiği yerdir. İonia *polisleri* ise öyle merkezi ve stratejik bir konumda yer alırlar ki, neredeyse Akdeniz'in kendi dönemlerindeki bütün halklarıyla tanışma fırsatını yakalayıp bütün devletleriyle ilişkiye geçmişlerdir.

İç bölgelerde yer alan ancak Akdeniz'le bağlantısı her zaman devam eden Mezopotamya düzlüklerinden, Afrika içlerine kadar İonia *polislerinden* yani bizim İzmir'imiz ve civarından insanların izlerini bulmak mümkün olmuştur. Arkeoloji bu konuda o kadar çok malzeme vermektedir ki, bunların hepsini değerlendirmek bu çalışmanın sınırlarını aşar.

Bizim burada yaptığımız devlet düzeyindeki ilişkileri incelemek olmuştur. Yoksa İonia bölgesinde oturmuş insanlar kendi dönemlerinin yaman tüccarlarıydılar ve onların uzak ülkelerle kurdukları ilişkiler siyasi ilişkilerin çok ötesinde ticari, ekonomik, kültürel ve başka birçok boyut taşıyor. Arkeoloji de bu konuda çok malzeme verir. Ancak biz arkeolojik malzemeye sadece devlet düzeyindeki ilişkileri açığa çıkarmak bağlamında baktık ve yazılı kaynakları ön plana aldık.

Bütün bunlardan elde ettiğimiz sonuç *Ion polislerinin* Büyük İskender'in ve Romalıların "dünya devleti" idealini gerçekleştirmek fikrinden çok önce dünyayı kendilerine mesken yaptıklarıdır. Herodotos'un çok güzel tespit ettiği üzere onlar yeryüzünün en güzel göğü altında yaşayan insanlardı ve bu göğün ufuklarını delip Afrika içlerine kadar gitmeyi, istila etmeden, savaşmadan başardılar. Bu başarılarında Anadolu'nun binlerce yıllık mirasını tanımaları, benimsemeleri büyük rol oynadı. Muhakkak Anadolu'ya geldiklerinde yerli Anadolu insanının, kendilerinden önce benzer

tecrübeyi yaşamış olan Phryglerin, çoğu zaman kavga etseler de Lydialıların onlara öğrettikleri, onları bilimlerin, felsefenin, sanatın ilk meşalecisi yaptı.

Buldukları konum karadan olsun denizden olsun onları hep doğuya taşıdı, onlar da seve seve gittiler ve bin bir çeşit “hazine” ile döndüler. Bu hazine M.Ö. 6. yüzyılda, modern tarihçilerin Arkaik Çağ dedikleri dönemde öyle parıltılar yaydı ki, bugüne gelinceye kadar ne “Efes” unutuldu ne “Milet” ne de “Foça”...

ANTİK KAYNAKLAR

- Herodotos, (1991), *Herodot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen), İstanbul: Remzi Kitabevi.
Strabon, (1993), *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, (Çev. Adnan Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

MODERN KAYNAKLAR

- Akurgal, E., (1993a), *Eski İzmir I: Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
_____, (1993b), *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul: Net Turistik Yayınları.
Bean, G. E., (1972), *Aegean Turkey*, London: Ernest Benn Limited.
Bernal, M., (1998), *Kara Atena*, (Çev. Özcan Buze), İstanbul: Kaynak Yayınları.
Boardman, J., (1988), *The Greeks Overseas: Their Early Colonies and Trade*, London: Thames & Hudson.
Cahill, N., (2006), “Lydia”, *Arkeo Atlas Dergisi: Demir Kayalar Phrygia ve Lydia*, Sayı: 5, İstanbul, 88-101.
Conka, S., (2006), “Ekonomi: Metal Ticaret”, *Arkeo Atlas Dergisi: Demir Kayalar Phrygia ve Lydia*, Sayı: 5, İstanbul, 56-57.
Cook, J. M., (1970), *The Greeks in Ionia and the East*, London: Thames & Hudson.
Finley, M. I., (1970), *Ancient Culture and Society Early Greece: The Bronze and Archaic Ages*, London: W. W. Norton & Company.
Freeman, C., (2003), *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları*, (Çev. Suat Kemal Angı), Ankara: Dost Kitabevi.
Hooker, J. T., (1980), *Mycenaean Greece*, London: Routledge & Kegan Paul.
Kuhrt, A., (2010), *Eski Çağ'da Yakınoğu*, Cilt: II, (Çev. Dilek Şendil), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Mansel, A. M., (1988), *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
Sevin, V., (1982a), “Anadolu'da Yunanlılar”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt: I-II, İstanbul: Görsel Yayınları.
Sevin, V., (1982b), “Frygler”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt: II, İstanbul: Görsel Yayınları.
Sevin, V., (1982c), “Lydialılar”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt: II, İstanbul: Görsel Yayınları.
Thomson, G., (1988), *Tarih Öncesi Ege I*, (Çev. Celal Üster), İstanbul: Payel Yayınları.
Vassileva, M. (2008), “King Midas in Southeastern Anatolia”, *Anatolian Interfaces Hittites, Greeks and Their Neighbours (Proceedings of an International Conference on Cross-Cultural Interaction, September 17-19, 2004, Emory University, Atlanta, GA)*, B. J. Collins, M. R. Bachvarova and Ian C. Rutherford (eds), 165-171.
Wittke, A. M., (2006), “Phrygia”, *Arkeo Atlas Dergisi: Demir Kayalar Phrygia ve Lydia*, Sayı: 5, İstanbul, 2006, 10-24.

Özet

ION POLISLERİNİN PERS İSTİLASINA KADAR YAKINDOĞU
DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİ

Üç farklı Yunan lehçesi konuşan halklar Demir Çağı'nın başlarında doğuya göç etmiş ve Anadolu'nun batı kıyılarına yerleşmişlerdir. Bunlar Aioller, Ionlar ve Dorlardır. Üçü içinde Ionlar en fazla ön plana çıkan halk olmuştur. Yerleştikleri bölge hem Anadolu'nun iç kesimleriyle iletişimi sağlayamaya uygundur hem de kıyıdaki limanlar Akdeniz'in uzak bölgelerine ulaşım olanağı tanımaktadır. M.Ö. 9. yüzyıl itibarıyla Ionia'da polis siyasi yapısı ortaya çıkmış ve bütün Yunan dünyasına model oluşturmuştur. Batı Anadolu bu gelişmelere sahne olurken Anadolu'nun diğer kesimlerinde de bölgesel bazı krallıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Phryg Devleti ve Lydia'nın bunlar arasında önemli yeri vardır. Ion polislerinin ilki ile siyasi ilişkisi hemen hiç belgelenemez. Ancak Lydia Krallığı, coğrafi yakınlığından da kaynaklı olarak Ion polislerinin sürekli irtibat halinde olduğu bir devlettir. M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında denize de açılan İonialılar Mısır firavunlarıyla da farklı düzeylerde ilişki kurmuşlardır. Bu ilişki kah Mısır ordusunda paralı askerlik kah Mısır ülkesinde ticaret yapmak şeklinde olmuştur. Bu yoğun ilişkiler sayesinde Ionlar Arkaik Dönem Yunan dünyasının parlayan yıldızı olmuşlar ve anakara Yunanistan'ına pek çok konuda öncülük etmişlerdir. Perslerin Anadolu'yu ve bütün Yakındoğu'yu ele geçirmeleriyle bağımsızlıklarını kaybeden Ion polisleri zaman zaman bu bağımsızlığı yeniden elde etseler de son olarak Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından vergiye bağlanırlar.

Anahtar Kelimeler: Polis, Ionia, Yunan, Lydia, Phrygia, Anadolu, Mısır, Ege, Akdeniz

Abstract

**THE RELATIONSHIP BETWEEN IONIAN POLEIS AND THE OTHER
STATE OF ANCIENT NEAR EAST TILL THE PERSIAN OCCUPY**

The people who spoke three different dialects of Greek had immigrated to the East in the early Iron Age and settled down on the west coast of Anatolia. These are Aeolians, Ionians and Dorians among whom Ionians have been the most prominent one. The area which they had settled down was appropriate for interaction with the hinterland and also the harbours at the coast provided communication with the farther coasts of the Mediterranean. In the 9th century B.C, polis arised as a political structure in Ionia and this structure became a model for the Greek World. While these events were taking place in the West Anatolia, regional kingdoms were arising in different parts of it. Among these, Phrygian and Lydia Kingdoms have an important place. There is no evidence of a relationship between Ion poleis and Phrygia. On the other hand, because of its geographical proximity, Lydia Kingdom had continious relationship with Ion poleis. Moreover, Ionians set out to the sea in the second half of the seventh century B.C. and were in contact with Egypt pharaoh in different ways. Sometimes it was mercenary in Egypt military and sometimes trading in Egypt lands. So Ionians were a shining star in archaic period of Greece World and led the mainland Greece in many ways. When Persians occupied Anatolia and the whole of Near East, Ionian poleis lost their independence. Even though they acquired their independence for short periods, finally they were put under tax by Macedonian king, Alexander the Great.

Key words: Polis, Ionia, Greece, Lydia, Phrygia, Anatolia, Egypt, Aegean, Mediterranean